
BAKIOKO EUSKERA (eta III)

4. Izkuntza erabilerako beste erispide batzuk

4.1. Eraikuntzen izenak

Arlo au be egonkortzat jo bear geunke. Bakioko udalerrian edozein etxe edo eraikuntza eregiterakoan Udalak baimena emon bear izaten dau. Udalak baimen ori baieztatuteko, eregileak, Udalak eskatutako baldintzaren batzuk bete bear izango dauz.

Ez daigun aaztu, emen azaldu gura doguna elburu jakina lortutekotan eginda dagoana, arean da, inguru etnolinguistiko jakin bategaz, Bakioko izkuntza ereduagaz (Balioko euskera aldaereagaz), atan be, bat egitea dana. Beraz, esku artean darabilgun izkuntza ingurune ori jagotekotan, etxe edota eraikuntza barriak egin eta beroneek izendatuterakoan, urrengo baldintzok bete eragin bearko leukez Udalak:

– Etxe edo eraikuntzearen izena euskeraz imini bear da. (EL MANZANAL - SAGARLANDA/SAGARDI)

– Orretarako, aal danean tokian-tokiko lekuizena erabili bear da. Orube edo inguruari jagokona aal bada, obeto. Erriko toponimiari leentasuna emon eta toponimia bera jagon guran. Udalaren arlo onetako aolkuak bear-bearrezkoak izango dira (ARBEBURU, GURBIZONDO, BASARTETXU, MIMENARTE, MIMENONDO...).

– Zuzentasuna eta jatortasuna erabili bear dira euskera bera eta euskerazko izenak erabilterakoan. Bakioko euskereari leentasuna emon, ingurune etnolinguistikoari jagokozan izkuntza ezaugarriakaz bat eginez (BERRI - BARRI, IRI -- URI, BELTZ --> BALTZ, -TXO - TXU, GAIN -* GANE/GAN, BARNE – BARREN, ELIZ -* ELEIZ, -TEGI -* - TOKI, -AGA/-TZA/-ETA,...).

– Etxe edota eraikuntza orretarako aukeratutako izena kanpoko ormetan ikusteko eran jarriko da.

– Etxeko edota eraikuntza orretako seinalaen osoa, iragarki eta erakusle guztiak, euskeraz, gitxienez, jarri bearko dabez.

– Bakioko etxe istorikoen euskal izenak birreskurratu bear doguz. Arean da, baserri eta uriguneko etxeon izenak. Izenok etxe orreen aurrekaldeetan argi eta garbi jarri bear dira. Era txukunean eta era bar-

dintsuan, bateratasuna eta garbitasuna erakutsi bear dogu arlo onetan eta. Orretarako Udalak diru-laguntzak aurreikusi leikez, etxeetako jaubeek izenok euskeraz ormetan imini daiezan. (Eraikuntza edota etxe istorikotzat 1950tik atzerakoan egindakoak artuko doguz - GOIKOLEA, IBARRA, GOITISOLO, ARMURUA, GAUBEKA,...

– Au guzti au bete daien Udalak bear diran arauak eta betebearrekoak onartuko dauz eta orreei jagoken urreko jarraipena be egingo dau. Bakioko jaube guztiei onartutakoaren barri emongo deutse Udalak, era berean, arautara egokituteko dabezan epeak jakinazoko deutsezala.

4.2. Kale, ibilbide, zumardi, bide, etorbide, enparantza, mailadi, iturri eta abarren izenak

Arlo au be egonkortzat jo bear dogu. Bakioko udalerrian badago, oraindinokarren, arlo onetan zereginik. Batez be, geienak izendatu barik dagozalako. Arlo onetan inoren minberatasunari ez erasotekotan, alderdikeriak dirala eta, aren edo bestearenganako bazterkeriak saiestuteko asmotan, zuur eta garbi jokatut bear da. Beraz, Udalaren aukerak erdibidekoa eta neutroa izan bear dau. Eta onetarako zer obeto, erriko ingurune etnolinguistikoak eta gomutapen istorikoak eskeinduten deuskuen toponimia aberats eta aberasgarriaz baliatu baino: Eta au berau izango da gure aukerea:

– Kaleak-eta izendatuteko izenak Bakioko lekuizenen zerrendatik aukeratuko dira. Au da, Bakioko toponimia izendegitik. Erriko jatorrizko izkuntzea gordeteko, gizaldi eta milurte askodun izkuntza ondareari eusteko, atan be. (IBARRA, TABERNAZAR, BIOZKO, GABANTXO, ORUEZARRETA, ZAITUA-ETXEBARRIA, ARTAETXE, OLEA, MUXIKENA, OTSOATEGI...)

– Kaleak-eta izendatuteko erabiliko diran erriko lekuizenak aukeratutakoan, kale edota zer ori dagoan lekuari jagokon lekuizena artuko da, edota ango baserri edota ondo-ondotxuan legoken beste edozein gai toponimikoari jagokona (solo, iturri, bide, baso,... toki batena). Beti tokian-tokiko izenan eusteko asmotan. (OLASKOETXEKO APARKA-

LEKUA, ONDARREKO ZUBIA, MAKATZEKO ITURRIA,...).

– Kaleak-eta izendatutako beste aukera bat tokian-tokiko izen deskriptiboak erabiltea da (KALE NAGUSIA, ERDIKOKALEA, ARTEKALEA, BARRENKALEA, GOIKOKALEA, BEEKOKALEA, BARRINKALE BARRENA, BARRINKALE GOIENA, GOIKO/BEEKO ELEIZEA, ITSABIDEA,...). Erabiliko diran deiturek Bakioko euskera eredu eta euskal senari jarraitu bear deutsee.

– Pertsonen eta pertsonen egindako ekintzen gomutagarri diran izenak leku-gai orreek izendatutako erabilera oso-osoan saiestuko da. Daborduko ildo orretan iminita dagozanak bear dan eran ordezkaturiko dira. Beste errialdeetako izenei be, ildo berean, gatxeritxiko deutsegu. Seinalapen politika ori errotik baztertu bear dogu. (J. M. ZIRARDA GOTZAINAREN KALEA,...).

– Gai bakotxa zer dan adieraztekoa, deiturea (KALEA, IBILBIDEA, ENPARANTZEA,...), euskeraz bakarrik idatziko da. Euskerearen izkuntza legeak eskatuten dauanez, lekuizenaren ondotik eta artikulua daroala idatzi bearo da (LAPIKOLURRA MAILAK, BENTA ENPARANTZEA).

– Beroneen seinalapena era egonkorrean egingo da, au da, denporan luzaroan iraun aal izan daian. Erabileren turistiko-folklorikoa asikera-asikeratik eta errotik ezabatuko dogu.

– Aurreko guztia zeatz-meatz bete daiten, Udalak bearrezkoak diran arauak onartu eta ezarriko dauz.

4.3. Barruko seinalakuntzea edo errotulaketea

Eraikuntza publiko eta pribatuetako barruko seinalapenari gagokioz emen. Berau be arlo egonkortzat artu bear dogu. Erakusleak eta errotuluak euskeraz idatzita egotea da elburua. Ekintza oneri Udalaren bitartez bidea emon bear jako (itzarmenak izenpetuz,...). Udalak bideratu, eskatu eta, bearrezkoa bada be, erabiltera beartu egin bearo leuke. Au dala eta, aaztu barik, Bakioko giza-talde linguistikoari jagokozan begirune eta eskubideak. Orra or Udalaren zeregin aundi-sakona!

Ba dira or, bada: udaletxea, kultura etxea, ikastetxea, ur-araztegia, osasunbide zerbitzuak, gizarte zerbitzuak, kiroldegia, probalekua, kirolgunea, aparkalekuak, aritzea, baso-mendiko ibilbideak, eleizak, baseleizak, gasolindegia, saltokiak (salgaiak, salneurriak, iragarkiak, oarrak, publizitatea,...), tabernak, jate-

txeak, hotelak, diruetxeak, osagaidendea, aseguru etxeak, oilotegiak, bestelako baltzuak, eta abar. Bada-go, bada, non zer eginik, gero!

Udalak ekintza orreen ontasuna bermatuko dauan itzulpen zerbitzua erabilteko aukerak danon eskueran imini bearo leukez. (LABAYRU IKASTEGIA,...).

Kanpaina bat edo batzuk eraturerak, ekintza onek bultzatu bearo leukez Udalak, orretarako, euskeraz errotuluak iminten dabezanentzako ainbesteko dirulaguntzak eskeiniz. Baita errotulaketa elebiduna imini ezker be.

(Oneri gagokozan ezker be, barruko errotulaketea ezeze, kanpoko be diruz bultzatu bearo litzake. Egitasmo au aurrera atarateko Eusko Jaurlaritza, Aldundia, Bizkaiko Merkataritza eta Itsas Etxea eta beste erakunde batzuegana laguntza eske jo bearo litzake).

Barru seinalapenak, bera irakurriko dauan edonorentzako, arlik eta euskera ulergarrien, erabilgarrien eta arlo bakotxaren zeatzasunei egokien erantzungo deusela eginda egon bear dau. Barruko errotulaketea erabagiteko erispide orokorrakak, beraz:

- 1.– Ulergarritasuna.
- 2.– Zeatzasuna/argitasuna.
- 3.– Zuzentasuna (okerrik ez).
- 4.– Praktikotasuna.

Beste aldetik eta izkuntza arloa gogotan artuta, ona emen olangoetan orreri buruz emoten diran aolkuak:

– Euskera zeatza eta ulergarria.
– Erderazko emoitzei ez lotutako aaleginak egin bear dira:

a.– erderazko izenaren ordezkaditza euskeraz erabili.

b.– erderazko izen-multzokariak euskeraz pluralen erabili.

– Izenlagunetan **-en / -ko / rako** atzizkiak erabili.
– Erderazko **"izena + izenorde erlazionala"** erako multzoak euskeraz geien bat izen alkartuen bidez emon.

– Erderaz izenondo bi dagozanean, izenondo erlazionala erabili, edota izenondo onek izen alkartuak jasoko ez leuken esangura berezia daukanean.

– Berba alkartuetan, errotulaketarako marrarik ez erabili. Alan idatzi bearra araututa dagoanenan izan ezik.

– Berba alkartuetan/errotrietan leen osagaiaren -a itsatsia jagon, **-ia** amaieradunetan izan ezik (oneetan -a kenduta erabilten dira eta).

EUSKEREAA

- Izkuntza arau eta abarrei jarraitu (izki aundiak/txikiak...).
- Espaineratik bereizteko bearrizana dala, maileguak artuterakoan kontuz ibili bear dogu (zein, noiz, zelan, non), errotulaketarako berbak aukeratutera-koan, ain zuzen be.

4.4. Publizitatea

Publizitatea, kanpoko zein barrukoa, gaur egun edozein lekutan aurkitu geinken gaia dogu. Publizitate-terik euskeraz, baina, ia-ia ez dago, ez dogu inon be ikusten. Dagoana, eta ez gitxi, erderaz dago. Esango geunke euskeraz baino ingeleraz idatzitako publizitatea geiago ikusi leitekela gure errian.

Kanpoko publizitateari jagokonez, gure bide-bazterretan, kaleetan, pelota-lekuan, futbol-zelaian, saltokietan, publizitaterako tauletan eta olango agiriko leketan publizitatea euskeraz imini eragitea lortu bear dogu. Gure erriaren izkuntza eta nortasunari jagokelako. Olan egin ezean, begien aurreko izkuntza ingurunea jagoteko egingo diran beste aaleginak eznaiko eta erren lotuko dira. Udallerri mailan orokor eta osotasunera jo bear dogu arlo onetan.

Barruko publizitatea, saltoki (erosketa-zorroak, lotukiak egiteko paperak, iragarkiak,...), taberna, ja-txetxe, diru-etxe, baltzu, gasolindegi eta abarretan jar-ten da. Emen be euskerea bakarrik erabili bear da.

Gitxienez, erriko publizitatearen %80a euskera utsean imintera jo bear dogu epe laburrean.

Enparaukoak (%20ak), baina, elebiduna izan bear dau. Euskereari, jakina, zein lekuz zein andieraz, leen-tasuna emonez. Publizitatea jarteko baimena emotera-koan, Udalak eskatu bearko leuken gauzea dogu berau.

Euskerea, publizitatean, ganoraz, taiuz, bizitasunez eta ondo erabili bear dogu. Euskal senaz eгина eta ez erderen kalko txarren emoitzea. Ez daitela urtenbide-rik merkeena izan, onena baino. Euskal izkuntzeari onurari aundiena ekarriko deutsona, atan be.

Udalak bultzatu bearko leuke publizitatea euskeraz bakarrik egin daien. Eta errian edo udallerrian eratuko dan edozein ekintza sozial, politiko edota kulturala egiteko baimena emotearakoan, orretarako eskatu bearko daben baimena Udalak emon baino leen, publizitate guztia (afitxak, ormirudiak, txartelak, jaie-tako edo eskuko egitarauak, gida-liburuak, iragarkiak, oarrak, aldizkariak,...) eskeraz egin daiezala eskatu edo beartu bearko leuke Udalak. Edo, gitxienez,

aurrean esan dogun lez, elebitan, euskereari beti leen-tasun osoa emonez.

Publizitatea euskeraz sustatu eta garatuteko kanpai-nak egin bear dira, ekimen pribatua euskerearen eteki-naz be oartu daiten. Au guzti au administrazionaren (Udalaren) laguntza barik ezinezkoa litzake.

5. Borondate politikoa

Onelango ekintzaren bat aurrera ataraterakoan, borondate politiko argia eta sendoa izatea bearrezkoa da.

Udalak euskerearen normalkuntzan dauan garrantzi berezia azpimarratutekoa da. Gizarteari begira euske-rearen zabalpen lana egin bear dau. Euskerearen nor-malkuntza bidean gitxienekoak bete bear dira. Badaez-padako urtenbideek euskereari ez dakartsoe gauza onik, erabagi sendoak eta iraunkorrak bear doguz.

Udalaren borondate politikoan datza, bada, egitas-moaren arrakasta ala porrotea. Leentasunezko arloa dan euskerearen normalkuntzeari arek bear dauazan besteko baliabide ekonomiko zein politiko eskuetan imintean, atan be. Borondate politiko orrek zabaltasu-nean oinarria izan bear dau. Bideratuko diran ekime-nak, bada, Udalaren onarpen eta sustapen politiko sendoa bear dabez. Arlo onetan alderdi politikoen bategite politikoa bearrezkoa dogu egitasmo au egia biurtuterakoan.

6. Diru-baliabideak

Euskerearen normalkuntzearen barruan kokatuta dagoan ekintza au garrantzizkoa dan ezkeru, Udalaren bitartez diru-baliabideak aurreikusi eta bilatu bear dira. Diru-baliabiderik ezean, egingo dan aalegina utsean lotuko da eta. Urtean-urteango aurrekontu berezia egin bearko da. Diru-iturriak urrengo oneek izan leitekez:

- Udala.
- Bizkaiko Foru Aldundia.
- Eusko Jaurlaritza. (HPIN).
- Europako erakundeak*.
- Komertzioak.
- Partikularrak (emotzak).

* (Izkuntza gitxituen aldeko egitasmoetarako laguntzak).

Plangintza eta ekintza orrek aurrera atarateko bearezkoa da aurrekontua eta dirubideak zeaztea. Geiengeienek diru publikotik etorri bearko leukee. Gauzak leenengotan ondo egin ezkeron, dirutzak aurreztu leitekez, geroan dirutzok beste arlo batzuetan erabili aal izateko, ain zuzen be.

7. Epeak

Egitasmoa zertuteko epeak arloka erabagi bear dira. Epe edo fase ezbardinak asmatu eta beroneek eukiko daben eragina eta zabalerea be zeaztu bear dira: arloka, auzoka...

Ekintza guztiak batera egitea ezinezkoa bada, diru-aurrekontuak dirala eta, leentasunezko arloak eta epeak zeaztu bear dira. Epeak bete aalean, arloek gero eta geiago irabaziz. Ekintzok, epeei jagokenez beraz, onetara sailkatu leitekez:

- Epe laburrekoak.
- Ertaineko epekoak.
- Epe luzeagokoak.

Elburu mailakatuak apurka-apurka areagotu bear dira. Elburuak, epeak, plangintzea eta egitasmoa aztertu, ondu eta atzera aztertu bear dira, arik eta beinbetiko erabagiak artu arte. Gero, beroreek indarrean imintea baino ez dago.

8. Jarraipen Batzordea

Onartu eta agirian iminiko dan seinalakuntzea kontrolatuteko Jarraipen Batzordea eratu bear da. Zer esanik ez, orretan Udalak gidaritzea eroan bear dau. Orra or be, beste aldetik, Bakioko Euskera Batzordeak egin leiken bear polit eta interesgarria. Dalako Jarraipen Batzorde orren betekizunik garrantzitsuenak:

- Seinalakuntza erispide eta arauak sortutea.
- Neurrien ezarpena egiterakoan erabilitako politika zuzena/okerra aztertutea.
- Plangintzearen alde onak/txarrak aztertutea.
- Plangintzearen ezarpen epeak erabagi eta beroneen jarraipen zeatza egitea.
- Euskaldundu barik, egoki ez edo txarto dagoana salatutea.
- Lorpenak, urritasunak, uts eginak aztertu eta neurtutea.

– Eraginkortasuna eta aldian iraunkortasuna bermatu eta ziurtatutea.

- Laguntzak eta oztupoak aztertutea.
- Aolkularitzearena egitea.
- Udalagaz indarrak eta aaleginak bateratutea.
- Egindakoaren aldiroko birrikuspina egitea, eraturako neurri eta asmoak erritarrengan zelango eragina izan daben jakiteko.

Emoitzen eta ekintzen balorapena egiteak bere garrantzia dauka, bidean noraino eta zelan goazan jakiteko, ain zuzen.

9. Ekimen pribatua

Jaubedun diran etxe edo bestelango eraikuntzetarako euskal izendapena eta seinalakuntzea bultzatu bear doguz. Bultzatu egin, Udalaren aldetik bultzatu be, diruz zein laguntza politikoz. Izan be, euskerearen aldeko ekimen pribatuak euskerearen egoera asko be asko obetu leike. Erritarrengandiko euskerea birreskuratuteko aalegina zeozelan sariztatu bearko leuke Udalak. Erritarrek arlo onetan esku artutea garrantzitsua da. Euskerearen birreskurapen eta begirunezko erabilereari bear dan lezko erantzuna emon bear jako.

10. Egitasmoaren zabalkundea

Erriari egitasmoaren barri emoteko Udalak era txukunean egindako (argazkiak, argibideak) irarki bereziak zabaldu bearko leukez erritarren zein erbestekoen (udatiarrak) artean. Erriko lekuizenen izendegia osotu eta merke-merke salgai ipini edota doan eskura emoteko aalegina egin bearko litzake.

Erritarrek, artuko diran neurrien aide egin eta esku artu daien dei eginez, egin diran eta egingo diran ekintzen jakitun imini bear dira, arik eta azalpenik geien emonez. Garrantzi aundidun egitasmo onen barri erritarrei emoteak norberak uste leiken baino garrantzi aundiagoa dau.

Erritarren eritxiak, burubideak eta asmoak jasotea garrantzizkoa da, egitasmoari geitu leikioen guztia osogarri eta betegarria da eta.

11. Beste egitasmo antzekoen barri

Eginbide onetan goi erakunde zein be erakun-

EUSKEREAA

deen aldetik artutako neurriak eta egindako urratsen barri batutea dau elburu. Begien aurreko izkuntza inguruneko euskerearen normalkuntzan bearren inguruan dabilzan erakunde ezbardinek (Aldundiak, Udalak, EUDEL, UEMA, HPI, EKB, HAEE,...) bultzatu, sortu edo burututen dabezan ekintzen, ekimen eta jardunei buruzko argibideak jaso bear doguz.

12. Elebitasunaren erabilerea

Izan be, arlo au izkuntza politikearen erispidei jagokezan ataletariko bat dogu. Eta ez edozelangoa, gero! Elebitasunaren ezarpena ez da beti euskerearen mesederako izaten eta Elebitasuna kaltegarria da euskerearentzako, gaur eguneko egoera diglosiko sakonaren ikuspegitik begiratu ezkeran, beintzat. Alan da ze, elebitasunaren ezarpena kontu aundiz egin bearko dogu. Euskerearen garapena eta normalkuntzea bultzatuteko asmoz, eta euskerea gure nortasunaren erakusgarri nabariena eta beinena dalako, euskereak leentasunezko abegia izango dau.

Sainalakuntzan aal danik eta erabilera bakarra egin bear dogu, euskerazkoa jakina. Egundo be ez erabilera elebiduna (KARAB IA/EL CALERO - KARBIA, GOITISOLO ALDE/BARRIO - EL BARRIO DE GOITISOLOALDE -- GOITISOLO ALDE, UDALETXEA/AYUNTAMIENTO - * UDALETXEA), gure kalterako joko dau orrek eta. Beraz, errotulaketea euskeraz bakarrik egitera joko dogu, elebitasunik ez, euskerazko elebarkardun eredurari bidea zabal-zabal eginez. Alan bada, iturriak, bideak, aldeak, etxeak, errekek, basoak, mailak-eta, gaiak izendatuterakoan, lekuizenagaz batera gaiaren mugaketea euskeraz bakarrik egingo da. Osterantzean, kasu onetan elebitasunak erderearen aide jokatu oi dualako, euskerazko lekuizena eta gaia lexikalizatuz (EL BARRIO DE GOITISOLOALDE) eta euskerea bigarren mailako eginez, euskerea erderearen morroi lotuko da, azken baten.

Euskal izenak euskeraz bakarrik iminiko dira. Euskal izenak bietara imintea jokera **barregarria** da euskerearentzako eta (BILBO/BILBAO - * BILBO). Toponimiaren alorrean elebitasuna gaintu eta euskerea oso-osoan normaldu bear da.

Euskerazko lekuizen bi edo geiago gai baterako balegoz, aukeraketea egingo da erabilera bakarra but-

tzatuteko edota bat baino izen geiago gorde gura bada (izen bi geienez), aldaerak alkarren ondoan emongo dira egokienari leentasuna emonez. Arriskua dago, ori gorabeera, aurrerantzean tokia izen alkartu batez (lexikalizazioa) ezagututeko (ORUEZARRETA/URIZARRETA), toki bereko aldaera ezbardin bi diranean eta ez deitura bakarra.

Bada, ekimen publiko guztiak elebakarrak, euskerazkoak, izango dira (trafikoko bide-erakusleak eta erriko seinalakuntza osoa).

Ekimen pribatuak egindakoak euskerazkoak, gixienez, izango dira. Bear-bearrezkoetan, bakarrik, erabiliko da elebitasuna. Elebitan datoanetan, euskerari leentasuna emongo deutsoe, arean da, bai idazkera, bai lekuaren aldetik ikusita. Euskereak izki aundiagoak eta ikusgarriagoak, baltzagoak, izango dauz. Goitik asita euskerazko testua leenago joango da eta ezkerretik asita be bai. Beraz, euskerari leentasuna emongo deutson erabilerea erabiltera beartuta egongo da ekimen pribatua (dendak, tabernak, baltzuak, jau-beak...).

Alan da guztiz be, ekimen pribatuak euskerea bakarrik erabili daian bultzatu bear dau Udalak, karpaina eta itzarmen berezien bitartez. Alan bada, euskera utsean edota euskerearen aldeko postura sendoa artuko dabenen aaleginak sariztatuko dauz Udalak (publizitate berezia erriko aldizkarietan...).

Emen be, epekako elebitasunaren bidetik joan leiteke. Euskerazko elebakarrerako bidean, gero eta elebidun testu gitxiago egitera joko dogu. Gure erri euskaldunak be elebakarrez dagozan euskerazko adierazpenak ikusten oitu bear dau eta.

Iniaki MARTIARTU
1997ko jorrailean

